

Högmässans ordinariesånger

Ett revisionsförslag

Som en etapp på vägen mot en ny kyrkohandbok fick Svenska kyrkan år 1976 en alternativ gudstjänstordning. På initiativ av 1982 års kyrkomöte har en särskild revisionsgrupp fått i uppdrag att utarbete ett slutligt förslag till ny handbok.¹ Till den gruppen har jag överlämnat synpunkter och förslag beträffande mässordningen, fr. a. vad gäller melodier och orgelsatser till högmässans ordinarium. Det är mina förslag till ordinariet jag redovisar i det följande, inklusive vissa förslag till smärre textändringar.

Förslagen är delvis tillkomna som resultat av andras och egen forskning rörande de svenska ordinariumelodiernas historia. Av utrymmesskal kan inte någon närmare redogörelse för dessa forskningar lämnas i denna uppsats. En översikt över det svenska mässordinariets historia kommer i stället att publiceras i ett annat sammanhang. Där får jag också tillfälle att nämna dem som på olika sätt underlättat mitt forskningsarbete. Jag måste emellertid redan här rikta ett varmt tack till musikdirektör Per-Erik Styf, som haft vänligheten att granska preliminära versioner av de orgelsatser som återges i denna uppsats. Han har dock ej haft möjlighet att åta sig granskning av de slutliga versionerna, och han bär därför inget ansvar för eventuella fel i dessa.

Till grund för det redovisade förslaget ligger följande huvudprinciper: a) Välkända mässmelodier bör inte utan särskilda skäl avskaffas. b) Flertalet av mässordinariets församlingsånger bör förses med både en trestämmig och

en fyrstämmig orgelsats. — Här har enbart fyrstämmiga satser medtagits; ett flertal av de trestämmiga satserna i 1976 års gudstjänstordning kan användas oförändrade.²

Av skäl som redan berörts inskränks de historiska notiserna till det minimum som behövs för att motivera förslag till ändringar m. m. Det kan påpekas att samtliga melodier till Kyrie och Sanctus och alla utom en till Agnus Dei är av medeltida ursprung. Följande förkortningar används:

SM 1897

Musiken till svenska mässan. Bilaga till svenska kyrkans handbok (Stockholm 1896). Stadfäst i oförändrat skick av Kungl. Maj:t år 1897.

Missale 1918

Missale för svenska kyrkan. Andra upplagan (1918).

SM 1942

Den svenska mässboken del I. Musiken till högmässan jämte brudmässan och begravningsmässan. Av konungen gillad och stadfäst år 1942.

GO 1976

Gudstjänstordning för Svenska kyrkan. 1976 års alternativ till Den svenska kyrkohandboken. 1: Ritual, 2: Musik, 3: Introitus. (Lund 1976). Sidhänvisningarna till GO 1976 avser i regel del 2 (musikdelen).

¹ Se Eckerdal, L., Kyrkohandbokens förnyelse. Svenska kyrkans officiella liturgiarbete (Svenskt gudstjänstliv 56–57, 1983) s. 35 ff.

² Det kan vara skäl att erinra om att det officiella "likriktningspåbudet" endast gäller själva melodiformen. Man skulle härav kunna frestas att dra slutsatsen, att Svenska kyrkans officiella utgåvor inte bör innehålla några ackompanjemangssatser. En sådan ordning torde emellertid vara olämplig av flera skäl.

Graduale Romanum eller GR

Graduale sacrosanctae romanae ecclesiae de tempore et de sanctis. (Originalutgåva omkr. 1908.)

Liber usualis

Liber usualis missae et officii pro dominicis et festis (1924).

Synpunkter beträffande mässmusikens redigering och notation

I utgåvor för praktiskt bruk bör mässmusiken liksom tidigare ställas upp i särskilda serier för olika delar av kyrkoåret (jfr nedan). Till dessa särskilda avdelningar bör även de årstidsbundna prefationerna föras. Emellertid kan en ganska stor del av mässmusiken användas året om. Av utrymmesskäl bör denna kanske inte upprepas inom ramen för var och en av de olika serierna utan i stället föras till en avdelning för sig.

Följande delar av mässmusiken bör dessutom medtagas även i den nya psalmboken:

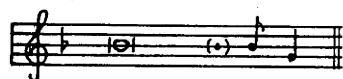
- Den gammalkyrkliga melodin till "Sänd ditt ljus och din sanning".
- Samtliga introitus med församlingsomkväde.
- De olika alternativen till Lovsångens Laudamus-del.
- Eventuellt också vissa böner i växelsångsform, t. ex. litanian.

Den notationspraxis beträffande recitativiska sånger som tillämpas i GO 1976 medför svårigheter för många präster att uppfatta melodins gång vid läsning från bladet. Som exempel kan vi nämna "Herre, du blev vår broder" (sid. 9 etc. i GO 1976). Det stora avståndet i horisontalled mellan noten a på "du" och noten g på "nöd" gör det svårt att visuellt uppfatta att den senare är lägre än den förra. Ett särskilt besvärligt fall uppträder nedtill på sidan, där recitationstonen a på "mot" inte står på samma rad som den påföljande tonen g på "dag". Ett sätt att råda bot på dessa svårigheter är att skriva ut recitationerna stavelse för stavelse som i SM 1942. Ett annat sätt är att notera om en upphörande recitationston, t. ex. på följande sätt:

Her-re, du blev vår broder. Du känner vår nöd.

De "kvinnliga" frassluten vid recitation erbjuder ibland problem. Enligt de av Solesmesskolan införda principerna noteras dessa i regel med en åttondel på den (betonade) näst sista stavelsen och en fjärdedel på den sista. Ofta är det dock att rekommendera att göra den näst sista tonen något längre och den sista något kortare än notationen anger. I vissa fall (t. ex. prästens parti i Salutationen) blir ett utförande strikt enligt notbilden nästan omöjligt vid korrekt accentuering. Av detta och andra skäl finns det ett behov av att i vissa fall markera stavelser som bör accentueras och förlängas. Man kan göra detta genom att stryka under sådana stavelser, t. ex.:

Herren vare med er.

Detta framträder tydligare vid läsning än en understrykning av motsvarande not.

I församlingssångerna utgör utförandet av divisio-tecknen (divisio major, minor resp. minima³) ett problem. Det bör först påpekas att denna uppdelning på olika typer inte har någon medeltida förebild utan har införts i sen tid av Solesmesskolan. I förordet till Graduale Romanum lämnas vissa anvisningar beträffande utförandet av dessa tecken; anvisningarna är vaga eftersom

³ Egentligen finns det också en fjärde typ av insnitt i notföljden, som i vissa utgåvor av Graduale Romanum (t. ex. Düsseldorf 1958) har markerats med särskilda tecken under linjesystemen. Dessa insnitt förekommer endast inuti melismer och bör enligt Solesmesskolan utföras med förlängning av föregående ton (mora vocis) men utan andningspaus.

de svarar mot ett utförande av sångerna i s. k. fri oratorisk rytm. Senare framställde Mocquereau sin rytm-teori, som ligger till grund för transkriptionerna till vanlig notation i "Liber Usualis". Divisio-tecknen lämnades dock otranskriberade; praxis beträffande deras utförande har sedan varierat.

Enligt min mening kan man ifrågasätta om divisio-tecknen bör användas i församlingspartier. Det verkar snarare ägnat att leda till förvirring än till klarhet att använda flera olika sådana tecken, som dessutom till utseendet helt liknar de tecken som i nyare musik används för att markera den rytmiska indelningen. Jag har därför i de här återgivna församlingssångerna försöksvis använt vanliga paustecken och kommatecken. Andra må avgöra om resultatet är tillfredsställande. På några ställen har notation av typen använts i stället för det vanliga . Detta görs för att markera att någon "tänjning" av t. ex. typen eller inte bör äga rum." data-bbox="155 400 547 489"/>

I Gloria-sången har divisio-tecknen behållits, eftersom den är ett solostycke.

De bågar som förekommer ovanför notsystemen är av två slag:

a) I Sanctus 4 och Benedicamus 2 förekommer bindebågar som anger att de under bågen stående noterna hör till samma stavelse. Generellt sett är sådana bågar egentligen onödiga, även om de ibland kan underlätta läsningen.

b) I samband med melismer uppstår ibland ett behov av att särskilt åskådliggöra den rytmiska indelningen eller grupperingen i notbilden, fastän det annars mestadels följer av kravet på naturlig textdeklamation hur denna gruppering bör göras. I Kyrie 3, 4 och 7, Sanctus 5 och 7 samt Agnus Dei 4 har bågar använts för detta ändamål. Under en sådan båge står två eller tre undergrupper av noter, vardera omfattande två eller tre rytmiska enheter (åttondelar). Varje undergrupp börjar med en rytmisk stödjepunkt (ictus), men den första noten under bågen svarar mot en särskilt framträdande stödjepunkt.

Förslag beträffande mässordinariets texter och melodier

Ingångs-Helig

GO 1976 upptar 6 melodier till detta moment. Av dessa bör nr 5 underkastas en lätt rytmisk revidering enl. nedan.

Alternativ 5:

He - lig, he - lig, he - lig är Her-ren Se - ba-ot.

He-la jor - den är full av hans här - lig- het.

This musical score consists of a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line is written in a single staff with a treble clef and a key signature of two flats. The lyrics are: "He-la jor - den är full av hans här - lig- het." The piano accompaniment is written in two staves (treble and bass clefs) and features a steady harmonic accompaniment with some melodic movement in the right hand.

Momentet har i viss mån karaktären av ett fristående prästerligt solostycke. Det finns inget hinder för att ta med ganska många melodier, även om urvalet i SM 1942 är överdrivet stort (19 st.). Till melodierna i GO 1976 kan enligt min mening lämpligen fogas nedanstående 5 melodier, av vilka 3 återfinns i SM 1942.

Alternativ 7:

He - lig, he - lig, he - - lig är Her- ren Se - ba-
ot. He-la jor - den är full av hans här-lig- het.

This musical score is divided into two systems. The first system contains the lyrics "He - lig, he - lig, he - - lig är Her- ren Se - ba-". The second system contains the lyrics "ot. He-la jor - den är full av hans här-lig- het." The score includes a vocal line and a piano accompaniment. The piano accompaniment features a prominent bass line with sustained notes and chords, and a treble line with chords and some melodic fragments.

Av Oskar Lindberg. Melodiform enligt Missale 1918.

Alternativ 8:

He - - lig, he - - lig, he - lig är Her - ren
Se - ba-ot. He-la jor - den är full av hans här - lighet.

Av Oskar Lindberg. Melodiformen närmast efter SM 1942. Orgelsats: se SM 1942.

Alternativ 9:

He - lig, he - - lig, he - lig är Her-ren Se- ba-ot. Hela
jor - den är full av hans här - - lig- het.

Av Oskar Lindberg. Melodiform efter Missale 1918. Orgelsats: se SM 1942.

Alternativ 10:

He - - - lig, he - - - lig, he - lig är Her - ren
Se - ba-ot. Hela jor-den är full av hans här - - lig- het.

Av Harald Fryklöf. Här enligt Missale 1918; saknas i SM 1942.

Alternativ 1:

He- lig, he- lig, he - lig är Her-ren Se- ba - ot.

He - la jor- den är full av hans här - - lig- het.

Av Gustaf Hägg. Här i stort sett enligt Missale 1918; saknas i SM 1942.

*Herre, förbarma dig (Kyrie)**Alternativ 1:*

Her - re, för-bar- ma dig ö- ver oss. etc.

Se GO 1976 s. 24.

Alternativ 2:

Her - - re, för-bar- ma dig ö- ver oss. etc.

Se GO 1976, s. 6.

Alternativ 3:

Her - - - re, för-bar - ma dig ö - ver oss.

Kris - - - te, för-bar - ma dig ö - ver oss.

Her - - - re, för-bar - ma dig ö - ver oss.

(r) (r) (r)

Motsvarande medeltida melodi till det niofaldiga Kyrie har aaabbbccc-form. I SM 1897 och SM 1942 används endast a-raden i bearbetad form, trefaldigt upprepad. Enligt GO 1976 kan även sexfaldigt utförande av denna melodirad äga rum, vilket blir i enformigaste laget. Därför föreslås här att även b-raden i den medeltida melodin används i bearbetad form enligt ovan. Orgelsättningen till resten av melodin är i stort sett identisk med den som finns i SM 1942.

Alternativ 4:

Her - - re, för-bar-ma dig ö-ver oss.

Kris - - te, för-bar-ma dig ö - ver oss.

Her - - re, för-bar-ma dig ö - ver oss.

Melodins nuvarande form är väsentligen resultatet av en förenklande bearbetning utförd i Tyskland under reformationstiden. Ovan föreslagna version står ett steg närmare medeltida form. (Jfr Kyrie I i Graduale Romanum).

Alternativ 5:

Her - - re, för-bar- ma dig ö - ver oss. etc.

Se GO 1976, s. 59 nedtill.

Alternativ 6:

Her - - - re, för-bar-ma dig ö-ver oss. etc.

Se GO 1976, s. 58.

Alternativ 7:

Her - - - re, för-bar-ma dig ö-ver oss.

Kris - te, för-bar-ma dig ö-ver oss.

Her - - - re, för-bar-ma dig ö - ver oss.

För att första radens melodi skall få ett jämnare "flyt" har den givits en något annorlunda rytmisk indelning än i GO 1976. Vidare har melodin som helhet här fått abc-form genom att även den sista raden i den medeltida förlagan har utnyttjats (jfr Kyrrie XII i GR). Om resultatet skulle uppfattas som alltför svårinlärt bör man dock avstå från detta och i stället ge melodin aba-form som i GO 1976.

Lovsången (Gloria med Laudamus)

Det egentliga *Gloria* har liksom Ingångs-Helig i viss mån karaktär av solostycke. Eftersom präster-
nas sångförmåga varierar, är det lämpligt att repertoaren upptar både enkla (nr 1 och 2 nedan) och
något mera krävande stycken.

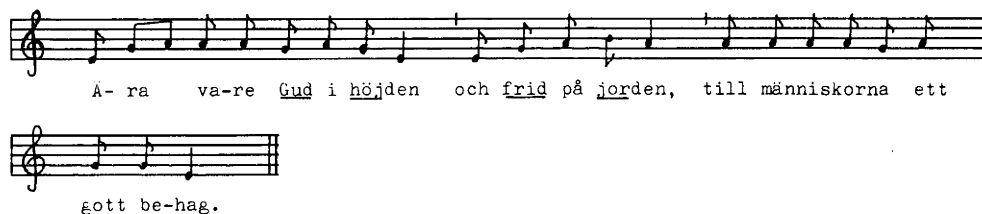
Alternativ 1:

A - ra va-re Gud i höj - den och frid på jor - den, till människor-
na ett gott be-hag.

En förenklad version från 17- eller 1800-talet av en äldre melodi, antingen nr 3 nedan eller (troligare)
en annan närbesläktad melodi; här enligt SM 1942. Den kan användas tillsammans med "Allena Gud"
eller det förkortade Laudamus (se nedan).

Alternativ 2:

A - ra va-re Gud i höjden och frid på jorden, till människorna ett
gott be-hag.

Melodin hör samman med en Laudamus-melodi, som i GO 1976 s. 28 försetts med församlingsom-
kvåde. Den torde också lämpa sig för användning tillsammans med "Ära ske Gud" (sv. ps. 269:4).

Alternativ 3:

A-ra va-re Gud i höj- den och frid på jor- den,
till män- ni - skorna ett gott be-hag.

Denna melodi har ett historiskt samband med melodin till "Allena Gud". Inget bör dock hindra att den
liksom i GO 1976 även används till det förkortade Laudamus.

Alternativ 4:

Ä - ra va-re Gud i höj - den och frid på jorden, till männi-
skorna ett gott be - hag.

Melodin hör egentligen samman med huvudmelodin till det förkortade Laudamus (GO 1976 s. 12 och 95). Jfr Gloria IV i Graduale Romanum. Här har den fullständiga medeltida melodin till det egentliga Gloria använts som förlaga i stället för den förkortade version som är gängse i svenska efterreformatoriska källor och som ligger till grund för versionen i GO 1976 s. 98.

Alternativ 5:

Ä - ra va-re Gud i höj - den och frid på jor - den, till
människorna ett gott be-hag.

Melodin komponerades till SM 1897 efter äldre förebilder. Den föreslås här till användning (av skönsångare) till den av R. Norén komponerade melodin till det förkortade Laudamus (jfr nedan).

Alternativ 6:

Ä-ra va - re Gud i höj - den och frid på jor-den, till människor-
na ett gott be-hag.

Till "Zulukyrkans Laudamus" (se nedan). Textunderläggningen har här förändrats något jämfört med SM 1942, så att rytmen stämmer bättre överens med det latinska originalets (Gloria VIII i GR). Härigenom undgår man också alltför stor likhet mellan första och andra frasens slutfall.

Till de ovanstående melodierna kunde man eventuellt också foga den på s. 174 i SM 1942, som skulle kunna användas som alternativt Gloria till H. Göransson's Laudamus med församlingsomkväde i GO 1976 s. 10 etc.

GO 1976 innehåller flera olika alternativ till *Laudamus*-momentet; vi skall här granska dessa i tur och ordning.

1. Det "fullständiga *Laudamus*"⁴ finns dels i en textversion för växelsång med församlingsomkväde, dels i en något skiljaktig textversion för församlingssång. Den förra har i GO 1976 försetts med en melodi för Fasteserien (s. 28) och en för övriga serier (s. 10 etc.). Den senare har däremot samma melodi (s. 96) som i Första serien i SM 1942. Där har den endast avsetts för körbruk. Det är tveksamt om den sistnämnda melodin verkligen är församlingsmässig. I varje fall torde den med fördel kunna ersättas med den ganska närbesläktade melodi som är känd under beteckningen "Zulukyrkans *Laudamus*" och som redan är i bruk på vissa håll. Observera att den inte nödvändigtvis behöver utföras i växelsång.

Texten till *Laudamus* bör revideras åtminstone i så måtto att "enfödde" ersätts med "ende" liksom i den nya bibelöversättningen. Ordet "enfödd" är nämligen totalt obegripligt för den oinvigde (det för väl närmast tankarna till "infödd").

2. Det förkortade *Laudamus*⁵ återfinns dels (s. 95) i samma utförande som i SM 1942, dels med "moderniserad" text och med melodin i tretaktsversion (s. 12 etc.). Detta arrangemang är väl snarast att betrakta som ett provisorium. Då den slutgiltiga texten fastställs, bör man i varje fall undersöka om inte Noréns väl insjungna melodi (i SM 1942 s. 194) kan användas jämsides med den andra. Melodin bör dock sänkas ett halvt tonsteg och lättas upp något genom att kortare notvärden används på ett par ställen. Eftersom textfrågan inte är avgjord lämnas inte något detaljerat förslag här. Gloria 1, 3 eller 5 ovan kan användas till denna melodi.

3. "Allena Gud i himmelrik" (sv. ps. 24:1, [3, 5]). Ingen ändring föreslås.

4. "Åra ske Gud, som från sin tron" (sv. ps. 269:4). I psalmkommitténs betänkande (SOU 1981:50) har föreslagits att hittillsvarande melodier lämnas oförändrade. Ingen av dem är dock helt tillfredsställande. Melodin i koralbokstillägget är rytmiskt svår, trots att den är förenklad jämfört med de reformationstida versionerna.⁶ Den utjämnade melodin i 1939 års koralbok är behäftad med de vanliga andningssvårigheterna, och dessutom stämmer textens rytm i början av strofen ej med melodins. På den senare omständigheten kan man råda bot antingen genom att ge texten samma rytm som i övriga strofer genom en textändring (t. ex. "Vi lovar Gud" eller "Ja, pris ske Gud") eller genom att anpassa melodin i fjärde strofen efter texten. Andningen kan underlättas genom att kort upptakt införs. Vid oförändrad textlydelse skulle då strofens början få följande utseende:

Ä - ra ske Gud, som från sin tron till oss i nåd ser

ne - der, och Je - sus krist, hans en - de Son ...

⁴ Beteckningen är inte fullt adekvat, eftersom två rader i den latinska ursprungstexten har utelämnats i den svenska översättningen.

⁵ Texten infördes ursprungligen i 1811 års kyrkohandbok, där den ingick i högmässans inledning (omedelbart efter Ingångs-Helig) och var avsedd att läsas eller reciteras av prästen.

⁶ Se t. ex. Glahn, H., *Melodistudier til den lutherske salmesangs historie fra 1524 til ca 1600*, København 1954.

Man skulle också möjligen kunna tänka sig att inom ramen för fyrtaktsschemat försöka återställa den reformationstida melodigången i större eller mindre utsträckning. En jämförelse mellan den utjämnade versionen och äldre versioner ger vid handen att den förras mest påfallande melodiska brist ligger i slutfrasen. Därför kan en restaurering av melodigången på detta ställe vara befogad, t. ex. enligt följande (den nedre textraderna är psalmkommitténs förslag 1981):

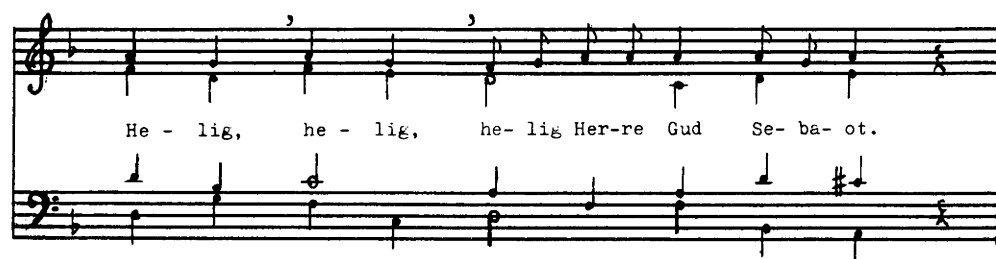

och se - dan där e - vin - ner - lig.
tills vi en gång får skå - da Gud.

Helig (Sanctus)

Här föreslås en textändring, föranledd av den nya bibelöversättningen. Det gäller den rad som i enlighet med 1917 års bibelöversättning för närvarande har lydelsen "Välsignad vare han som kommer, i Herrens namn" (dvs. "Han som kommer vare välsignad i Herrens namn"). Texten härrör ursprungligen från Psalt. 118:26, där den hebreiska texten har ovanstående betydelse. Den grekiska texten i Matt. 21:9 etc. är i likhet med den traditionella latinska översättningen tvetydig men bör enligt de nutida översättarnas uppfattning tolkas "Välsignad är han som kommer i Herrens namn" (dvs. "Han som kommer i Herrens namn är välsignad"). Denna betydelse har väl redan tidigare genom Hosiannasången blivit förankrad i det allmänna medvetandet, och det är därför väl motiverat att stryka kommatecknet efter "kommer" i Sanctussångens text.

Alternativ 1:

He - lig, he - lig, he - lig Her-re Gud Se - ba - ot.

Him-lar-na och jor - den är ful-la av din härlighet. Ho-si-

an - na i höj - den. Vål-sig-nad va - re han som

kom - mer i Her-rens namn. Ho-si-an - na i höj - den.

I det betänkande från kyrkohandboks-kommittén som föregick GO 1976 hade denna melodi givits en "församlingsvänlig" tvåtaktsartad rytm. Denna rubbades sedan i första raden till följd av att man i GO 1976 ändrade texten från "är Herren Sebaot" till "Herre Gud Sebaot". I förslaget ovan har rytmens karaktär återställt genom att tonen på "Gud" fått fördubblat notvärde. I sista raden har melodiformen förts något närmare den latinska förlagan (Sanctus XVIII i Graduale Romanum). En ny fyrstämig sats har utarbetats.

Alternativ 2:

He - - lig, he - lig, he - lig Her-re Gud Se-ba-ot.

Himlarna och jor - den är ful - la av din här - lighet. Ho-si-

an - na i höj - - den. Vål-sig-nad va-re han som kommer i

Herrens namn. Ho-si-an - na i höj - - den.

Annan möjlig utformning av raden "Välsignad vare han":

Vål-sig - nad va-re han som kommer i Herrens namn.

Textändringen i raden "Välsignad vare han" (se ovan) ger ett välkommet tillfälle att något förenkla melodiform och textunderläggning. Ovan ges två olika förslag till utformning av denna rad. Styckets orgelsättning är delvis reviderad.

Alternativ 3:

He - lig, he - lig, he - lig Herre Gud Se - ba -

ot. Himlarna och jor - den är ful - la av din här - lig -

het. Ho - si - an - na i höj - den. Ho-si- an - na i

höj - den. Vål - sig - nad va - re han som kom - mer i

Her - rens namn. Ho - si - an - na i höj - den. Ho-si-

an - na i höj - den.

Melodin härrör ursprungligen från medeltiden. Denna variant eller snarare bearbetning, som nära ansluter till svensk folkton, är emellertid känd först från början av 1800-talet. Eftersom melodin i medeltida form (Sanctus XV i GR, i SM 1942 s. 209) ej förekommer i GO 1976, finns det knappast någon anledning att utesluta denna för församlingarna välkända version, som lätt låter sig anpassas till den nya textlydelsen. Melodin är dock något trögflytande i raden "Välsignad vare han". Därför har i ovanstående förslag en partiell restaurering av melodigången till äldre form genomförts på detta ställe. Harmoniseringen av resten av melodin ansluter nära till SM 1942.

Alternativ 4:

He - - lig, he - - lig, he - lig Herre Gud

Se-ba-ot. Himlar-na och jor - den är ful - la av din här - lig -

het. Ho-si-an - na i höj - den. Välsig - nad va-re han som kom - mer i

Her - rens namn. Ho-si-an - - na i höj - den.

Skillnaderna gentemot GO 1976 inskränker sig till omnotering i halva notvärden samt några obetydliga förändringar i orgelsatsen. Flertalet av dessa motiveras av en önskan att förenkla basstämmen.

Alternativ 5:

He - lig, he - lig, he - lig Herre Gud Se - ba -

ot. Himlarna och jor - den är ful - la av din här - lig - het. Ho - si -

an na i höj - den. Välsig - nåd va - re han som

kommer i Her - rens namn. Ho - si - an na i höj - den.

Orgelsatsen något reviderad.

Alternativ 6:

He - lig, he - lig, he - lig Herre Gud Se-ba-ot. Himlar-

na och jor - den är ful - la av din här - lighet. Ho-si- an - na i

höj - den. Välsig - nad va-re han som kom - mer i Her - rens namn.

Ho-si- an - na i höj - den.

En revidering av versionen i GO 1976 föreslås beträffande två avsnitt av denna melodi:

a) Frasen "av din härlighet" har i GO 1976 en något trög rytm, under det att det första "Hosianna i höjden" saknar rytmisk stadga. Därför föreslås här att detta avsnitt får en utformning som närmare ansluter till rytmen hos det latinska originalet (Sanctus ad libitum I i GR).

b) Det avslutande "Hosianna i höjden" har i originalet en melodi som är alltför komplicerad för församlingssång. I GO 1976 har därför frasen fått samma melodi som det första "Hosianna i höjden". Här föreslås i stället en utformning som bygger på en del av originalmelodins slutavsnitt.

Melodin bör helst sjungas utan ackompanjemang eller med unisont ackompanjemang.

Alternativ 7:

He - lig, he - lig, he - lig Her - re

Gud Se - ba - ot. Him - lar - na och jorden är ful - la av din

här - lig - het. Ho - si - an - na i höj - den. Välsig - nad va - re

han som kommer i Herrens namn. Ho - si - an - na i höj - den.

En bearbetning av Sanctus VII i Graduale Romanum. Ej tidigare använd i Sverige.

O Guds Lamm (Agnus Dei) med Herrens frid (Pax)

De fyrstämliga satser som framläggs här bygger delvis på motsvarande (mestadels trestämmiga) sättningar i GO 1976. Som framhållits ovan bör den fullständiga mässmusiksutgåvan uppta både tre- och fyrstämliga satser.

Alternativ 1:

Herrens frid vare med er. eller: Herrens frid va- re med er.

Melodiform enligt GO 1976.

Alternativ 2:

Herrens frid vare med er. eller: Herrens frid va- re med er.

O Guds Lamm, som bort-ta-ger världens syn- der, förbarma dig ö- ver oss.

O Guds Lamm, som bort-tager världens syn- der, förbarma dig ö- ver oss.

O Guds Lamm, som bortta-ger värl-dens syn - der, giv oss din frid.

Versionen i GO 1976 utgör en bearbetning av en medeltida melodi med tre i det närmaste likadana rader. Den är dock inte helt tillfredsställande. Svagheterna är koncentrerade till rad 3: efter slutet på rad 2 gör början av rad 3 ett färglost intryck, och även mot utformningen av radens slut kan invändningar göras. Här föreslås en radikal lösning på dessa problem, nämligen att ersätta rad 3 med mittraden ur Agnus Dei IV i GR (en melodi som använts mycket i Sverige, bl. a. i SM 1897). Liknande "melodihybrider" är för övrigt kända även från äldre tid.

Alternativ 3:

Herrens frid vare med er. eller: Herrens frid va- re med er.

O Guds Lamm, som borttager världens syn-der, för-bar-ma dig ö-ver oss.

O Guds Lamm, som borttager världens syn-der, för-bar-ma dig ö-ver oss.

O Guds Lamm, som borttager världens syn-der, giv oss din frid.

Melodin är hämtad ur den "frygiska litanian" och är alltså en komposition för SM 1897 efter äldre förebilder. Melodiformen i GO 1976 föreslås oförändrad; orgelsättningen lätt reviderad.

Alternativ 4:

Herrens frid vare med er. eller: Herrens frid va- re med er.

O Guds Lamm, som borttager världens syn-der, för-bar-ma dig ö-ver oss.

O Guds Lamm, som borttager världens syn-der, för-bar- ma dig ö-ver oss.

O Guds Lamm, som borttager världens syn-der, giv oss din frid.

Genom ett par ändringar i melodiformen jämfört med GO 1976 kan man här åstadkomma en bättre anslutning till det medeltida originalet utan att melodin blir mindre församlingsmässig (snarare vinner den i sångbarhet).

Alternativ 5:

Herrens frid vare med er. eller: Herrens frid va-re med er.

O Guds Lamm, som borttager värl-dens syn-der, förbarma dig ö-ver oss.

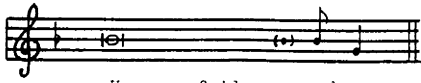
O Guds Lamm, som borttager värl-dens syn-der, förbarma dig ö-ver oss.

O Guds Lamm, som borttager värl-dens syn-der, giv oss din frid.

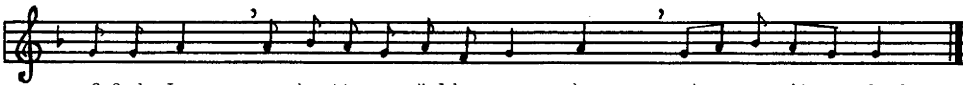
Melodiform enligt GO 1976.

Alternativ 6:

a)

Herrens frid vare med er.

O Guds Lamm, som borttager världens syn - der, förbarma dig ö-ver oss.

O Guds Lamm, som borttager världens syn - der, giv oss din frid.

b)

Herrens frid vare med er. eller: Herrens frid va-re med er.

O Guds Lamm, som bortta-ger världens syn - der, för-bar-ma dig ö-ver oss.

O Guds Lamm; som bortta-ger världens syn - der, för-bar-ma dig ö-ver oss.

O Guds Lamm, som bortta-ger världens syn - der, giv oss din frid.

Den alltsedan Haeffners tid i varierande rytmisk gestaltning gängse svenska melodiformen gör ett enformigt intryck; den består huvudsakligen av en och samma fras upprepad 6 gånger.⁷ Eftersom ett rikhaltigt urval av äldre varianter står till buds, ligger det nära till hands att försöka en restaurering av denna melodi. Ovan ges två förslag, av vilka det första bygger på den version som ingår i den latinska litanian i Lucas Lossius' "Psalmodia" av år 1553. Inget orgelackompanjemang ges, eftersom melodin i denna form sannolikt passar bäst för oackompanjerad sång (eller unisont ackompanjemang). Det andra förslaget bygger huvudsakligen på den litanieversion som trycktes i 1701 års koralpsalmboks-upplaga.⁸

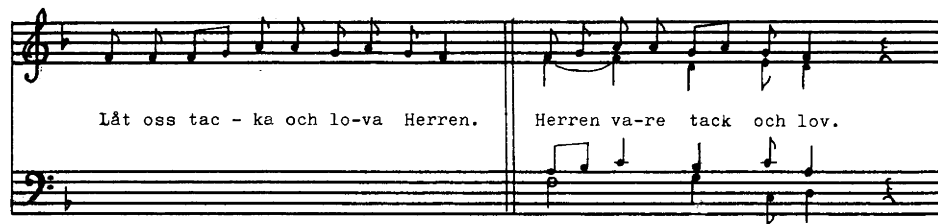
⁷ GO 1976 har i huvudsak samma melodiform som SM 1942. I källförteckningen i GO 1976 s. 190 uppges att Folke Bohlin svarat för bearbetning och textunderläggning; denna uppgift saknar emellertid grund.

⁸ Se också Bohlin, F., Ett liturgiskt sånghäfte från Åbo (Svenskt gudstjänstliv 43, 1969) s. 35.

Benedicamus med Trefaldigt Amen

Textens första rad bör få lydelsen "Låt oss tacka och lova Herren". Notationen i Trefaldigt Amen bör konsekvent göras med fjärdedelsnot som enhet, eftersom tempot bör vara avsevärt långsammare än i Benedicamus.

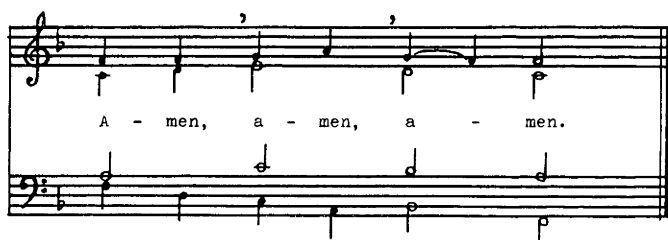
Alternativ 1:

Låt oss tac - ka och lo - va Herren. Herren va - re tack och lov.

Hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja.

A - men, a - men, a - men.

Sättningen bygger på den trestämmiga i GO 1976.

Alternativ 2:

Låt oss tac-ka och lo - va Her - ren. Her - ren

va - re tack och lov. Hal-le-lu - ja,

hal-le-lu - ja, hal-le-lu - ja.

A - men, a - men, a - men.

Omläggningar har gjorts i orgelsatsen för att basstämman skall bli lättare att utföra på pedal.

Alternativ 3:

Låt oss tac-ka och lo - va Her - ren. Her - ren va - re tack och

lov. Hal-le-lu - ja, hal-le-lu - ja, hal-le-lu - ja.

A - men, a - men, a - men.

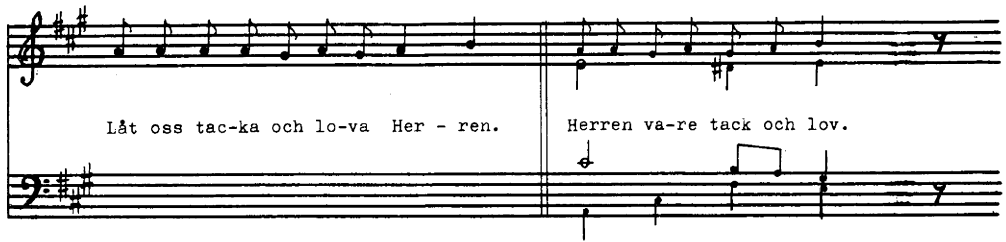
Denna melodi har medeltida ursprung men återupptogs i förenklad form först i SM 1942. Den saknas i GO 1976.

Alternativ 4:

Låt oss tac-ka och lo-va Her - ren. etc.

Inga förändringar i förhållande till GO 1976 utom vad beträffar intonationen.

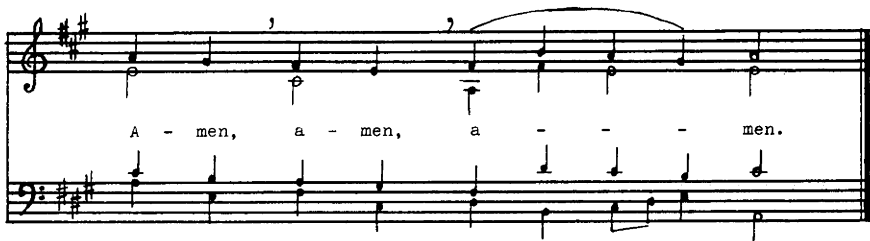
Alternativ 5:

Låt oss tac-ka och lo-va Her - ren. Herren va-re tack och lov.

Hal-le-lu- ja, hal-le-lu- ja, hal-le-lu- ja.

A - men, a - men, a - - - - men.

Denna melodi, som ursprungligen hade mixolydisk karaktär, har en obruten tradition i Sverige sedan medeltiden men saknas i GO 1976. Se Adell, A., Trefaldighetstidens Benedicamus (Tidskrift för kyrkomusik och svenskt gudstjänstliv 9, 1934, s. 147).

Alternativ 6:

a)

Låt oss tac - ka och lo - va Her - ren. Her - ren va - re tack och

The first system of music consists of two staves. The upper staff is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature. It contains a melodic line with eighth and sixteenth notes. The lower staff is in bass clef with the same key signature and time signature, providing a harmonic accompaniment with quarter and eighth notes. The lyrics are written below the staves, with hyphens indicating syllables across notes.

lov. Hal-le-lu - ja, hal-le-lu - ja, hal-le-lu - ja.

The second system continues the musical piece. It features the same two-staff structure. The melody in the upper staff includes some notes with accents. The accompaniment in the lower staff uses a variety of rhythmic values including quarter, eighth, and sixteenth notes. The lyrics 'lov. Hal-le-lu - ja, hal-le-lu - ja, hal-le-lu - ja.' are centered under the corresponding notes.

A - men, a - men, a - men.

The third system concludes the piece. It maintains the two-staff format. The melody in the upper staff features a final cadence with a fermata over the final note. The accompaniment in the lower staff provides a steady harmonic support. The lyrics 'A - men, a - men, a - men.' are written below the staves.

b)

Låt oss tac - ka och lo - va Her - ren. Her - ren va - re tack och

lov. Hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja.

A - men, a - men, a - men.

Till denna ofta använda melodi föreslås här två harmoniseringar för alternativt bruk. De bygger delvis på sättningarna i SM 1942 och GO 1976.

Alternativ 7:

Låt oss tac - ka och lo - va Her - ren. Herren va - re tack och

lov. Hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja.

A - men, a - men, a - men.

Rytm och orgelsats något modifierade i förhållande till GO 1976.

Förslag beträffande serieindelningen

Enligt min mening vore det en väsentlig vinst i lättöverskådlighet och följdriktighet om man kunde samordna mässmusikseriernas användning med den gängse användningen av liturgisk färg. Påskserien skulle då höra samman med vit färg⁹ liksom Julserien, som väl då hellre borde kallas Högtidsserien, eftersom den skulle användas under hela den "vita tiden" utom då Påskserien används. Vidare skulle Fasteserien höra samman med violett färg och Allmänna serien med grön, under det att en femte serie, förslagsvis kallad Pingstserien, skulle höra samman med röd färg.¹⁰ Eftersom det blir svårt att lära in musiken i en serie om antalet användningsdagar är för litet, bör i så fall den "röda tiden" utökas. Förslagsvis kunde den få följande omfattning: Annandag Jul, 1. efter Trettondedagen, 6. efter Påsk t. o. m. 1. efter Trefaldighet samt 5. efter Trefaldighet (Apostladagen).

Nedanstående förslag till fördelning av melodierna innehåller en cykel av tämligen "neutrala" melodier som anges till användning under hela kyrkoåret. Dessa är närmast tänkta att tjänstgöra som "reserver" om någon av de serietillhörande melodierna skulle vara olämplig i en viss församling eller ett visst sammanhang. I övrigt upptar förslaget fem fullständiga melodicykler samt en sjunde som är ofullständig (detta därför att jag inte lyckats hitta någon lämplig Agnus Dei-melodi).

	Kyrie	Sanctus	Agnus Dei	Benedicamus
Hela kyrkoåret	1	1	1	1
Julserien (Högtidsserien)	2	2	2	2
Fasteserien	3	3, 6	3, 6	3, 6
Påskserien	4	4	4	4
Allmänna serien	5, 6	5, 6	5, 6	5, 6
Femte serien (Pingstserien)	7	7, 2	2	7

Ett par detaljer i detta förslag förtjänar att framhållas särskilt: Användningsområdet för Sanctus-melodi nr 6 har vidgats till att omfatta även Allmänna serien (fakultativt). Om denna sköna men ganska krävande melodi skall kunna läras in, bör den användas under en större del av kyrkoåret än enbart den "violetta" tiden.

Enligt GO 1976 skiljer sig Högtidsserien, som musikaliskt motsvarar "Femte serien" här, från Julserien endast genom Kyrie- och Benedicamusmelodierna, som dock egentligen är identiska. Här har serien fått ytterligare en karaktärsmelodi, nämligen Sanctus nr 7. Då denna kanhända är i svåraste laget, upptas dock nr 2 som alternativ.

Gunnar Sperber

⁹ På grund av firingsämnets karaktär verkar det naturligt att Påskserien används även på Alla helgons dag och söndagen därefter.

¹⁰ Särskilda melodicykler för pingsttiden har i svensk tradition förekommit under medeltiden och fram till 1700-talet.